

Egilea:

XABIER KALTZAKORTA

FAMILIAKO BAT BAINO GEHIAGO IDAZLE

Euskal Herriko zein erbesteko literaturan behin baino gehiagotan ikusi izan dugu idazle-sena ez dela berez bezala neba-arreben artean sortua, lehenagotik guraso batengandik edo are aurrekoengandik beren ondorengoei txertatua edo jatorriz bideratua baino. Erdal herrian hor ditugu, kasurako, euskal deitura duten Goitisolotar hiru anaia idazle. Machadotarrak bi anaia Manuel eta Antonio ez ezik, beren aita ere idazle eta folklorezale izan zen. Euskal eremuan adibide gehiago eman ditzakegu. Astarloatarrak bi anaia izan ziren idazle: Pedro Pablo eta Jose Patricio. Mogeldar idazleak hiru izan ziren, Juan Antonio Mogel eta haren bi lobak, Bizenta Mogel eta Juan Jose Mogel. Bizenta eta Juan Jose umezurtz gelditu zirenean bere osabak eskolatu eta leziatu ez ezik, idazteko gogoia ere txertatuko zien, bistakoa denez. Lekuonatarrak ere bat baino gehiago ditugu. Alde batetik, Manuel ikertzaile eta idazlea, eta bestetik, haren lobak Juan Mari eta Julian. Azkue handiaren aita ere, Eusebio Maria Azkue, denok

dakigunez, euskal idazlea izan zen, eta, ama, Karmen Aberasturi, euskal hiztun harrigarria. Amari ikasi bide zizkion lekeitiar euskaltzaleak, ezin esan ahala esaera, kanta, esapide eta ipuin. Horrexegatik eskaini zion amari *Euskalerraren Yakintza* lana, bere berriemaile nagusia izan zelako. Bertsolarien artean ere baditugu familia osoak. Bizkaian, Enbeitatarren kasua dugu. Baxenabarren, Xalbador handiak ere utzi ditu ondorengoak.

Errose Bustintza, 1899-1953

2 Bizkaian Ebaristo Bustintza *Kirikiño* idazleak ospe handia lortu bazuen ere, ez dago bakarrik, haren loba, Errose Bustintza, eta emaztea ere, Basili Bustintza, euskal idazle izan zirela badakigu. Mogeldarren kasuan bezalaxe, osaba idazlerik ospetsuena izan arren, haren bi lobak ere, beren artean neba-arreba edo ahizpa, idazle izan ziren.

Zumalabe etxea Mañarian, ezkerretik hasita bigarrena. Hemen bizi izan zen hil arte Kirikiño bere bi lobekin

BUSTINTZATARRAK EUSKAL IDAZLE

Ebaristo Bustintza *Kirikiño* euskal idazleak, bi anaia eta arreba bat izan zituen. Bere anaia Felisen alaba batekin ezkondu zen Kirikiño, Basilerekin, 1909an. Kirikiño hogeituro urteko bere lobarekin ezkondu zen eta ezkondu ondoren bere jaiotetxean, Mañariko Zumelaga handietxean, bizi izan zen hil arte. Errose Bustintza (1899-1953), Basileren ahizpa gazteagoa, bere osaba eta ahizparekin bizi izan zen, ezkondu gabe, etxe berean, hil arte. Errose Bustintza, beraz, Kirikiñoaren koinata eta loba izan zen aldi berean. Basile Bustintza, Kirikiñoaren emaztea, euskaraz zerbait idatzitakoa da, baina argitara den gauza bakartxoaren berri Nikolas Alzola *Bitaño* izurtzarrak eta Santi Onaindiak ematen digute. Kirikiñoaren anaia bat, Pauliño Bustintza, Nikolas Alzola Gerediagak dioenez, Azkuerekin ibili omen zen zerbait idazten. Bustintzatar idazleak, edo zerbait idatzi dutenak, beraz, lau izan daitezke, bi anaia eta beste anaia baten bi alaba. Lau hauetatik Kirikiño da gehien idatzi duena. Kirikiño idazle ugaria izateaz gainera, ona ere bada, denok aitortzen dugunez. Kirikiño Euskal Literaturako idazlerik oparoenetako bat da bere *Euzkadi*

egunkariko lan guztiak eta gainerakoak kontuan izaten baditugu. Idazle handi, ospetsu eta ugari honek beharbada itzal egiten dio bere loba den Errose Bustintzari. Artizar ederrak edo edozein izar argitsuk bere izartargi dizdizariarekin ondoan dituen izar txikiagoak gordean uzten dituen bezalaxe, Kirikiñoren ospe eta argiak ere itzalpean utzi dituela dirudi Bustintzatar gainerako idazleak.

3

Zumalabe etxea 1931 urtean. Egun honetan oroitarria eskaini zioten Kirikiñori Bilboko euskaltzaleek (Euzko Gastedijak, Euzkeltzale Bazkuna)

ERROSE BUSTINTZAREN BIZITZA

4 Ezer gutxi dakigu Errose Bustintzaz. Ez dugu inolako berririk haren ikasketa, bizitza-zertzelada, lagun-adiskide, gora-behera, joan-etorri eta abarrez. Kirikiñoren berriak asko ditugu. Kirikiñoren bizitzako ibilbidea mila zehaztasunekin osa dezakegu, haren lobarena, ordea, hain da apurra, ezereza, dakiguna! Penagarria bada ere, alderdi grafikotik ere ezer gutxi dugu. Erroseren argazki bakarra ezagutzen genuen orain arte: emakumeren bat gorantz begira dagoena. Guk liburuxka honetarako argitara dakargun hiru emakumeren argazkitxoan, bera ere agertzen da. Bi argazki-testigantza hauek baino ez ditugu aurkitu.

Juliana Lasuen Agirre, Erroseren amama eta Kirikiñoren ama

Erroseren idazlanak irakurri ondoren hainbat ondorio eta iritzi atera dezakegu. Basoan ibiltzea gustatzen zitzaion, Urkiolan bidez bide joan eta meza entzun, euskaldun edadetuekin hizketan jardun, esaera, kanta zahar eta abarren bila. Abertzale sutsua zen, euskaltzale fina, umore fin eta sarkor baten jabea. Ez dakigu, ostera, zer ikasketa egin zituen, kanpoan ibilia bazen eta abar. Idatziz behintzat holako berriak aurkitzeko modurik ez dugu izan.

Haren bizimodua, modu azal batean bada ere eta oker handiegirik egiteko arriskurik gabe, pentsatzekoa da. Bizitza, beraz, herri txiki batean, Mañarian, neska zaharturik osabaren eta hamar urte zaharrago zen ahizparen etxean bizi den emakume sentibera batena. Hogeita hamar-hamaika urte zituela arte osaba-ahizpekin, handik aurrera, osaba hil ondoren, ahizpa alargunarekin gazterik hil arte. Emakume-Abertzale-Batza-ko langilerik fin eta baliotsuena zen, inolako dudarik gabe. Gerratean, inolako dudarik gabe. Gerratean, Basilerekin erbestean ibili zen. Gero Mañarira itzuli zen eta ahizparekin bizi izan zen 1953an hil arte. Errose ezagutu zutenengandik ere ezer gutxi atera dezakegu emakume euskaltzale, idazle, sentibera eta bihozbera zela jakiteaz gainera.

Gainerako datu edo zehaztasunik ezean, berak idatzi zituen lan guztiak dira bere nortasun eta zaletasunen berri eman dezaketen testigu bakarrak. Besterik ezeko zehaztasun faltaz, alderdirik azalenean, Mañarian, Urkiola mendiaren magaleko herri txikian, jaio, bizi eta hil zen emakume idazle euskaltzale eta abertzalearen irudia etor dakiguke burura.

5

Kirikiño eta Basile, Erroseren ahizpa nagusia

ERROSE BUSTINTZA KRONIKARI

Errose Bustintza *Euzkadi* egunerokoan hasi zen idazten. *Euzkadi* egunkariak bazuen *Euzkel-Atala* deitzen zen orrialde bat. Kasurik onenean orrialde osoa izaten zen, baina askotan orrialde bat baino gutxiago izan ohi zen. Orrialde horretan *Eríjetatik* deitzen zen sail bat bazen. Sail horretan herri bakoitzak bazuen bere kronikari edo korrespontsala. Herri mailako gertaera xumeak kontatzen ziren gehienetan. Nor etorri zen oporretan, bildu zen sagar-uzta edo gerezi-uzta nolakoa zen, herriko nori eman zizkioten elizakoak, nork hartu zuen min basoan lanean ari zela eta abar. Era horretako berri xumeak izan ohi ziren idazten zirenak. Baziren emakume gehiago ere tankera honetako kronikariak. Markinakoa, esaterako, «Ete», Muxikakoa, Urretxindorraren alaba, «txindorkumia», eta abar. Idazle gehienek izengoitia erabili ohi zuten. Zenbait idazle famaturen izengoitia hor ikusten dugu. Esaterako, Bernardo Maria Garrok «Otxolua» izengoitiarekin idazten du. Herri-kroniketako idazle hauei, askotan *Euzkel-Atala*-ren arduradunak erantzun egiten zien artikulu oinean idazten jarraitzeko adorea emanez.

Bi lagunekin Urkiola-magalean

Errose Bustintza idazten hasi zenean, *Euzkadi*-n inolako izenperik gabe hasi zen idazten. *Euzkadi*-ko 1927 urteko Mañari herriko kronikek, esaterako, ez dakarte oinean edo azpian inolako izenperik, ez eta izengoitikorik ere. Gerora hasi zen Errose Bustintza «Mañariko» izengoitiz, batez ere, izenpetzen bere kronika eta ipuinak. Pentsatzekoa da osabaren hegapean eta ardurapean hasiko zela idazten, eta lehen hasieran, apaltasunaren froga nabarmenena emanez: izenperik gabe. Hainbat egunetako herri-kronika guztiak daude izengoitiz firmatuak, Errosek egiten duena, Mañari herrikoa, ordea, izengoitia ez duen bakarra da. Erroseren «Mañariko» izengoitia ikusi dugun lehen aldia 1929an izan da, osabaren hilberria emateko. Orduandanik hartzen du parte handiagoa *Euzkadi* egunkarian, bere osabaren lekua bete nahirik edo. 1929ko otsailetik hasi eta anai arteko gerrara arte, *Euzkadi* itxi arte, bera izan zen kronikaririk ugari eta fidelenetakoa. Modu xume batean hasi zen Mañari herriaren gaineko berriak *Mañariko* izenordeaz sinatzen zituela. Lehen kronika, luzea, beraz, bere osabaren heriotzaren berri zehatza ematen zuena izan zen, 1929ko otsailaren 10ean, hona hemen lehen zatia behintzat:

Kirikiño'ren eriotza

Kirikiño'ren eriotza yakin zanian, esan bearrik eztago zelango atsakabe ta samintasuna artuko zan, berak ainbeste maite eban erri onetan. Emen danok maite gendun asko ta maitasunaren neurritz artu dogu atsakabia be.

Erritxu onetan uts andiya itxi dausku, baña bakigu Yaungoikuak euzkeldun andi onentzat zeruan gertauta auki daben tokiya bete dala, eta orrek arintzen dausku geure samintasun andiya.

Kirikiño luzarotxuan ebillen makalik, eta igaro dan asteko martitxenian, ondo ezegoala ta ogeratu zan. Beriala deitu yakon emengo osalari Areitio Gotzon'i, onek ikusi orduko esaban oso txarto eguala, ta gura bazan beste osalari batzuri deituteko. Beriala deitu ta etorri ziran Bilbo'ko Arrese Yosu eta Durango'ko Navarro Perpeto yaunak. Onek irurok batera esaeben Kirikiño oso txarto aurkitzen zala eta egun gitxirako biziya eukala.

Esan yakon geixuari osagillien eretxiya, eta ondo izango zala gertautia. Kirikiñok entzun ebaneko esaeban pozik artuko ebazala Eleizakuak, eta gertau biar ebal.

Eguasten goizian artu eban Gure Yauna, santuen bake, oneraspen eta maitasunaz. Bere adoria ain zan andiya, begira gengoan guztiyok arrituta geratu giñian, bere adore eta sinismen biziya ikusita.

Egun atan ainbat lagun etorri yakon ikustera, eta danari poz-pozik berba egiten eutsen barreka-barreka zeinda osasunaz beterik egon balitz les. Eguasten gaba be naikue ondo igaro eban, baña eguen goizaldeko iruretan luak artu eban eta goizeko bost lauren gitxiagotan zeruan iratzartu zan. ¡Au bai eriotza ederra!

Eguenian eta barikuan, erriko genterik geiyena etorri zan Kirikiño'ren etxera bere gorpuaren aurrian otoi egiten, baña batez be umiak. Onek bakotxa iru ta lau bider yuaten ziran gorpuaren aurrera otoi egiten eta gero banan-banan yuaten ziran ume gustiyak Kirikiño'ren gorpuari eskuan mun egiten. Olan erakusten eben neskato-mutikuak gizon andi arentzat maitasun eta begikotasuna, eta il da gero be goratu gura eben, ainbeste lan euzkeriaren alde egin eban gizona.

Bere obiraltzian, ondo agertu eben euzkel-idazle, irakurle ta enparau erriko gentiak Kirikiño maisuarentzako eben maitasuna.

Orren ganian eztoigu geiyago ezer zetan esan, ba EUZKADI izparringiyak emon besterik bere alde otoi egitea baño, onelan erakusten emongo dogu, bizitzan maite ba'gendun, eriotzan be maite doguna. Geure tamal agurrak damotseguz, bere emazte anai eta beste sendiko enparabai. G. B.

Euzkadi egunkariko kronika bat

Kronika honen ondoren ehundaka gehiago etorriko ziren. Kronikak, gehienetan, berri-emate hutsak izaten ziren, datu xoil eta zuzenak. Inoiz edo behin, kronikariaren iritzi edo gertaeraren bat edo beste tartekatzen zuela. Errosek *Euzkadi*-n ez ezik, Mañariko herri-kronika gehiago ere eman zituen Zornotzako *Ekin Jaungoiko Zale Bazkuna*'ren *asterokua*-n. Herri-kronika gehienak, ordea, *Euzkadi* egunerokoan aurkitzen dira.

ERROSE BUSTINTZA IPUIN-IDAZLE

Euzkadi egunerokoan Errose Bustintzak bere kronika xume eta lakonikoez gainera, tarteka-tarteka ipuin batzuk ere argitara eman zituen. Osabaren entzute eta ospe nagusia bere ipuin barregarri, pipertsu eta gazdunetan oinarritzen da, denok dakigunez. Batez ere argitara emandako *Abarrak* lehen liburu eta bigarrenean. Kirikiñoren ipuinek, gehienetan, egiazko edo egiantzeko jazoera bat dute oinarrian. Idazleak aukeraturik dituenen idazgai diren gertakari eta pasadizoak, modurik bixi eta sinesgarrienean esatean erakusten du bere dohaina. Errose ere, osaba bezala, ipuin-idazle dugu, baina gai desberdineko ipuinena. Errosek era bitako ipuinak idazten ditu, oinarri mitologikodunak eta ipuin miresgarri edo harrigarriak. Hau da Erroseri entzute gehien eman dion alderdia, ipuin-idazlearena. *Euzkadi* egunerokoan eta *Euzko-Enda*-n idatzi ziren ipuin hauek Kerexetak *Euskalerriko ipuiñak* izenburupean *Jesus'en Biotzaren deia*-n eta *Anaitasuna*-n berrargitara zituen. Ipuin-sorta hori liburu bakar batean argitaratzea euskaltzale askoren nahia zenez gero, Kerexetak berak *Ipuñak* liburuan eman zituen argitara, 1990ean

Santi Onaindiaren hitzaurrea zuela. Liburu honetan 49 ipuin agertzen dira guztira. Liburuak bi argitaraldi era izan zituen, bata, idatzi zen moduan, Bizkaiko euskarari, eta bestea, euskara batuan. Bada hemen esan beharreko zerbait. Ez ziren Errose Bustintzak aldizkari zein egunkarietan argitara emandako ipuin guztiak berrargitaratu, gehienak baizik. Falta da, esaterako, «Bidekurutzeko mutilla» *Karmengo amaren egutegia* 1952, 70-72 or. edota «Zozua, axerija ta txakurra» *Euzkadi* 1933, Abuztuaren 22 eta abar.

Gai mitologikodunak dira kontaera asko. Berak entzundako kondaira edo legenda bat oinarri dutela. Era horretakoak dira, esaterako, «Mariurrika eta artzaiña», «Lamiñearen ostikadea», «Lorin lamiñea ta mutilla», «Orratzontziko sorgiñak» «Jentillen bola-lekua» eta abar. Erroseren ipuin zein kontaera-gaiak herri-herrikoak dira, argudio jakinekoak, baina idazlearen ukitua dutela. Ez da, horretaz, Joxe Migel Barandiaran edo Mayi Ariztia bezala transkribatzaile huts edo zientifikoa, herri-gaiak darabiltzan idazlea baino. Tankera honetakoa dugu, esaterako, Jean Barbier baxenabartarra. Errose eta Barbierren artean badago, ordea, alde nabarmen bat. Errosek gehiago puzten eta edertzen ditu ipuin-argudioak.

10

Esandakoaren adibiderik argiena liburuko «Gizona gizontxo» ipuina litzateke. Ipuin hau hainbat biltzailek bildurik daukagu, oso ezaguna delako Euskal Herri osoan. Erroseren aldaera, ordea, askozaz luzeagoa eta lekukotasun eta datu hornigarriaz jositakoa dugu. Bada bat edo beste kontatu zen eredutik gehiegi aldatu ez dena. Eman dezagun, kasurako, Ramos Azkarateren «Baserritar txuliadore bat» (*Ijioten kontratuba eta abar* Auspoa 197, 131-134 or.) eta «Bidekurutzeko mutilla». Bietan argudio nagusi bera dute, apaingarri gehiegi gabekoa.

ERROSE BUSTINTZA OLERKI IDAZLEA

Hauxe dugu Erroseren alderdirik ezezagunena. Berak idatzi zituen lan guztietatik hiru sorkari aurkitu ditugu Santi Onaindiaren *Milla Euskal-Olerki Eder* liburuan. Hiruretako bat «Abestitxu zarra» *Euzkadi* 1931, urriaren 22an agertu zuen eta Lauaxetak adore-hitz hauek idatzi zituen olerki oinean: «¡Polita benetan! Bialdu sarri onelakuak».

Eskumendi'ko artzañak
Maite nindula iñustan
Aren berba leun-gozua
Aziak eruan eustan.

Artzain maitia il zala
Aste bi pasatu dira
Gure amesen lora gurijak
Gustijak igartu dira.

Odejak datoz berantza
Izarrak ostendu dira
Iretargijan mosu zabalak
Argirik eztau ein-gura.

Itxasuan ur gazija
Biaztunian mingotza
Nire bijoztxu gaixo gaixuan
Arantziaren arantza.

Tristerik naz tristerik
Eztaukat alaitasunik
Ene maitien erijotzea
Gomutan daukat bizirik.

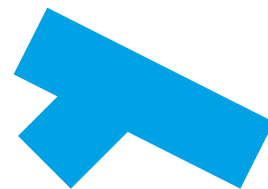
Gabian nago negarrez
Egunez barriz tamalez
Aldi gustija igarotzen dot
Atsekabe ta samiñez.

Len pozik etorten nintzan
Irak ebaten mendira
Orain ostera negarrez nago
Ardi zurijai begira.

Eskumendiko artzañak
Maite nindula iñustan
Aren berba leun-gozua
Aziak eruan eustan.

Olerki-idazleak argitara zuen modu-
-moduan ekarri dugu hona,
Onaindiaren aldaketarik gabe.

Artzainaren heriotza ardatz harturik
Lauaxetak ere egin zuen olerki bat
Arrats beran liburuko «Artzain baten
erijotzena» poema. Ezagutzen ditugun
beste bi olerkiak «Josuren biotzari»
eta «Siaska abestia» ere agertzen dira
Onaindiaren lorategian. Olerki
gehiagoren iturriak jakin nahi izatera
Ekin Jaungoikozalaren Bazkuna
Asterokua-n, 1935, 153 zenbakian,
«Bijotz gozoa». *Euzkadi*-n agertu
zituenak, gehienbat sehaska-kanta
landuak dira. Guk orraztu ditugun
aleetan, «Siaska abestia» *Euzkadi*
1932-4-1, «Siaska abestia» *Euzkadi*
1931-4-14 eta «Siaska abestia»
Euzkadi 1933-4-27. Olerki barrenkoi
eta jainkotarra da *Ekin* astekarikoa,
hona hemen:

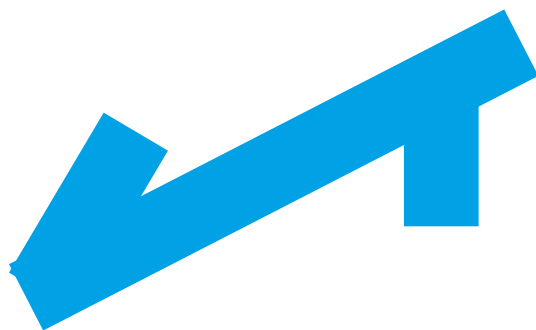
Bijotz gozoa gañetan dago
gixoki oron
mañasunez,
Geure gogo ta bijotz erkiñak
gonburutzeko
eskañez

Josu-Bijotza deika yabilku
mañasunezko
aboz gosoz,
Obenlarijak ixanda bere
erdu ta eltzeko
uste osoz

¡Oi abotsaren ezti ezti
alátuteko gogo
ífuná,
Geure gogo ta bijotz makalái
damotselako beti
zoruna!

Obenlariak auspa gaittian
Josu onaren
oñetan
Negar eresiz ager dayogun
mañasun damuz
benetan

Emeko arantzak an lora,
emeko ífuná
an argi;
Bijotz gozoan jañiko dira
gure gogoak
kantari

ERROSE BUSTINTZAREN EUSKARA EREDUA

Pertsona guztiak omen gara jaiogaren garaikoak. Kirikiñoren euskara bizkai-euskara jatorra izan arren, badugarai hartako aranatarren ukitua. Kirikiño Euskal Herriko bihotzean bizi zen, Mañarian, euskal gizartean murgildurik. Maite zuen, gainera, Bitañok esaten digunez, euskaldun huts ziren atso-agureekin hitz egitea ere. Kirikiñok Bizkaian izan zuen arrakasta ikaragarriaren gakoa, bere balio literarioez gainera, herri-euskara erabileran dago, neurri handi batean. Errose Bustintzak bere osaba hil ondoren haren lekukoa hartu zuen *Euzkadi* egunkarian. Lekukoa, ez osabaren modu hain nabarmen eta eragilean, egin ohi zituen kroniketan nortasun handia eta helduagoa erakutsiz baizik. Kronikez landa, beste era batzuetako lanak ere bidali ohi zituen, ibilaldien berri, kanta biltze-lanak eta abar. Ondo irakurriak izango zituen, argitaratzen hasi zenerako, osabaren idatziak ez ezik, beste idazle batzuen lanak ere.

Errose Bustintzaren euskara beharbada osabarena baino zerbait garbizaleagoa dela deritzat. Mogelen

Markinako eskolako eredu fonetismoak ditu, *gozua, begija, buruba, gabian...* Errose Bustintzaren eredia eta *Euzkadi* egunkariko *Euzkel-Atal*-eko arduradun zen Lauaxetaren eredia bat bera dira. Hitz garbiak, esaterako, gorago jarri dugun osabaren hilberrian ikus daitezke. Gure iritzirako askotan garbizalekeria ere agertzen da. Adibideak nahi hainbat eman daitezke. Besteak beste direla, «San Antonio Urkiolakoa bisitatzera joatea», esaterako, «Deun Andoni ikertutera joatea» esaten zuen. «Ikertu» aditzari «bisitatu» zentzua ematen zioten garbizaleek. Askotan, adizkietan eta abarretan, ondorio logikoetatik ateratako formak ditugu *geban* eta *gebazan, gendun* eta *genduzan* esateko, *neban* formaren analogiaz. Garbizalekeria hau, urteen joanean, garbizaletasun bihurtu zen Erroseren eta beste hainbaten kasuan. *Karmel* aldizkarian agertu zen «Bidekurutzeko mutilla», esaterako, ez da *Euzkadi* egunkarietako lanak bezain garbizalekeria kutsukoa.

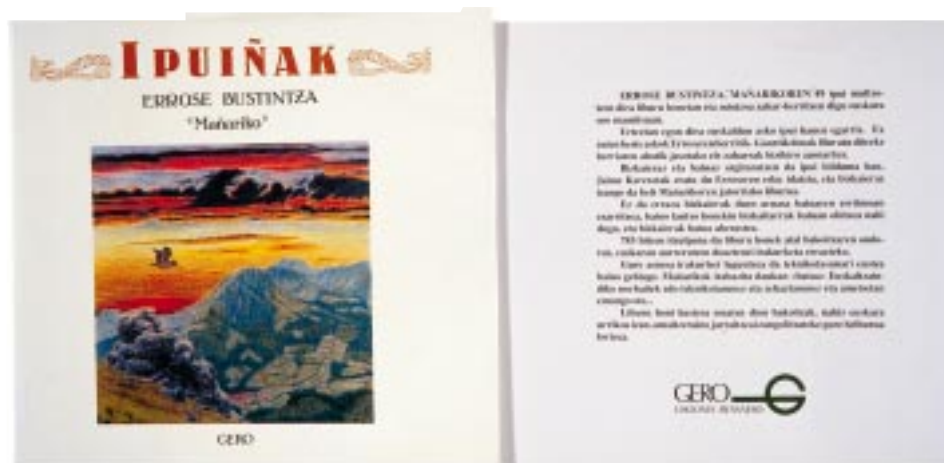
Gainerakoan, eta hau da guri gehien dagokigun kontua, bizitza guztian, euskaldun herri huts batean bizi izandako euskaldun lege zaharreko batek erabiltzen dituen hainbat esaera eta esapide jator ez dituenik ezin uka.

ERROSE BUSTINTZA EMAKUME ABERTZALE BATZAKO PARTAIDE

Anai arteko gerra aurrean, egunkari zein aldizkari abertzaleetan, orduko euskaldun abertzaleen optimismoa alderdi guztietatik igarri-igarrian azaltzen zen. Hainbat erakunde sortu ziren Euskal Pizkundea deitu zen mugimendu ederrean. Erakundeetako bat Emakume-Abertzale-Batza izan zen. Emakume hauek hainbat batzar eta ekintza eratzen zituzten. Idazle, kronikari zein folklore-biltzaile nekaezinak izan ziren erakunde

honetako hainbat emakume. Errose ere talde honetakoa izan genuen. Bera izan zen idaz-langile eta balio literario handienak erakutsi zituena. Lauaxetak behin baino gehiagotan izan zituen berarentzat goresmenik handienak. Erroseren kroniketan erakunde honetako ekintzen berri ere ematen da. Hona hemen, esaterako, *Ekin*, 1934ko 101 zenbakian agertzen dena:

Emakume-Abertzale-Batza'kuak, igande a'ratsaldian, urtero egin biar dan batzar oro'ka'a egin gendun. Eta bertan, urte za'reko gora-berak eta bar'irako asmo gustijekandik onartubak ixan ziran. Bake on-onez egin zan dana.

Era honetako berriak agertzen dira bere kroniketan, ekintza eta abertzale zein aberkideen nonzerberriak emanaz. Eman dezagun argigarriztat pusketa hau (*Euzkadi* 1936, bagilla 27), Anai arteko gerra piztu baino egun batzuk lehenagokoa:

Igandez agurtu genduzan Sardui'tar Bitoren eta Gergore, neba-añebak, eta Beaskoetxea'tar Erámun, Muxikako abertzale zintzuak.

Aberkide zintzuok emen geugaz bañiketaldi bat eginda gero, Urkiolara Andoni Deuna ikertuten jua ziran.

Sorginen bat ala zer? Emeko atso batek diño, bidian dan estatutoa, iñoz be ezingo dala Euzkadi'ratu. Oretan bere esanari aurka egitia bañiz alpeñeko gauzia da. Bere «tema» tik nok atara? Atso oni, bere esanian olan gogortzeko, sorgiñen bat ala pamerijalen bat ete da? Edozetara be, giltzulotik igaroten ziran sorgiñak lakua ezta beintzat...»Buelto» galantekua da ta.

Hemen agiri da emakume honen abertzaletasuna eta ziri fina abertzaleen asmoetan sinesten ez zutenen kontra. Gerra aurreko bere idazlanak ugariak badira ere, gerra ondokoak, zoritxarrez, bakanak dira. Idazlan eskutada bat bakarrik aurki dezakegu *Karmel*, *Gernika* eta *Aranzazu* aldizkarietan.

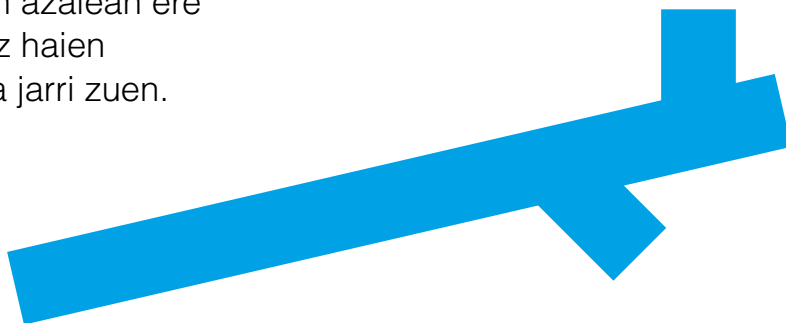
Errose Bustintza idazlearen jaiotzaren mendurrena dela eta, Mañariko Udalak eta Euskaltzaindiak egindako omenaldia (1999/11/21)

IRITZIAK

Euskal idazle emakume honen berririk ez dugu aurkituko *Historia de la literatura vasca* izenburua duen Mitxelenaren zein Villasanteren liburuetan. Nikolas Alzola Gerediaga, *Bitañó*, izan da goraipamenik handienak egin dituen: «Errose Bustintza Ozerin (“Mañariko” eta “Mañariko Errose”) euskeraz asko ta ondo idatzi daben idazle bat dogu. Batez be idatzi ebazan elezar antzerako kontuak dira aipagarrienak. Bere buruz asmetan ebazan kontu politak, asmakizun aundia eukelako. Erriko jendeak agoz-ago erabilten dabezan sorgin-kontuen antzerakoak egiteko euki eban ekarri aparta. Aranaren eskolakua zan. Itz barriak ugari ibilten ebazan, baiña esaeretanda, aberastasun aundiko euskera dauke “Mañariko”-ren lanak.» (*Egan*, 1963, 73 or.). Beste era bateko aipamenak daude *El Bidasoa* 1955, eta *Cien autores vascos* 16-17 orrialdeetan. Liburuaren azalean ere osaba-loben gorazarrez haien etxearen eskuzko irudia jarri zuen.

Hona hemen Andima Ibiñagabeitiaren iritzia lantxo baten gainean: «Mañariko Errose “Jesus'en maitatzalle zintzoa” Antzirudia. Trebea duzute Mañariko Errose ipuiak idazten, gure artean garaienetakoa nik uste oraingo ontan. Ba dizu irudimen, eta ba'dizu batez ere biotzondo. Noiz emango dizkiguzu, Errose, zure ipui guziak liburu batean bilduta?» (*Euzko Gogoia* 1952 Orrila-Garagarrila, 5-6 zenbakia, 27 or.)

Santi Onaindiak honelaxe dio *Milla euskal olerki eder* eta *Euskal literatura* (V) lanetan: «Idazle biotz-samur ta ezitia, mitxeleta egon-ezin antzera, mendi, baserri ta arkaitz-zulo zear ipuin tximel billa, iñoiz nekatu etzana dugu emakume argi au. Irudimen azkarra du, bere errikoen agotik jasoriko ipui, esaera ta elezarrez edesti ta kontraera zoragarriak eratzeko» (81 or.).

Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak liburuxka honen material grafikoa ondorengoei esker lortu du:

- *Azkue Biblioteka*
- *Mañariko Udala*
- *José Luis Villar argazkilaria*

Zuzendaritza: Mikel Atxaga

Argitaraldia: 1.a, 1999ko azaroa

Ale-kopurua: 2.000

© Euskal Autonomi Erkidegoko Administrazioa
Kultura Saila

Argitaratzailea: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia
Donostia-San Sebastián, 1 -01010 Vitoria-Gasteiz

Fotokonposizioa: Ipar, S. Coop.
Particular de Zurbaran, 2-4 - 48007 Bilbao

Inprimaketa: RGM, S.A.
Padre Larramendi, 4 - 48012 Bilbao

ISBN: 84-457-1440-6 (Obra osoa)
84-457-1443-0

L.G.: BI - 2.677-99